

FRANSIZ DEVRİMİNİN YUNANİSTAN ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Konferansçı : Dimitris LOULES

Çeviren : Selda KILIÇ(*)

1789 Büyük Fransız Devrimi bir yandan Yeniçağ'dan, Yakınçağ'a geçişte çok önemli bir dönüm noktası olarak düşünülürken öte yandan da Monarşi'ye dayanan teokratik devlet yapısını ki, "Tanrı haklarına dayalıydı" egemenliğe ve milliyetçiliğe dayanan dönemden ayırmaktadır. Bununla beraber sembolik bir görünüm alan Bastille'nin öfkeli devrimciler tarafından yıkılması, Fransız soyluları ile birlikte diğer Avrupa kraliyet mensupları içinde acı bir sürpriz oldu. Balkanlarda bu dünya çapındaki olayın beklenmedik gelişmelerinin başlangıcı olduğu ve kısa zamanda, Osmanlı yönetimi altında, Balkan halklarının geleceğini kesin olarak etkileyebilecek bir duruma dönüşebileceğini sezineleyebilecek insanların sayısı fazla değildi.

Robespierre'nin dediği gibi insan doğuştan özgür ve bağımsız yaşama hakkına sahiptir. Fakat her tarafda bu hakları kısıtlanmış ve mutsuz olmuştur. Toplum, ki onun haklarını korumakla yükümlüdür, hâlâ insanı baskı altında tutmaktadır. İnsanın gerçek haklarına kavuşmasının zamanıdır. İnsan aklının gelişmesi büyük evrimin yolunu açmıştır. Eğer Fransız devrimcinin bu görüşleri gerçekleşirse, ülkesindeki milyonlarca insanın sosyal eşitsizliği de sona erecektir. Bu gelişme Balkanlardaki halkların yavaş yavaş ulus olma bilincine varmalarına ve bağımsızlıklarına kavuşmalarına neden olacaktı.

Fransız ihtilali, sosyal ve ekonomik değişik gelişmelerin bir sentezidir ve burjuva sınıfının politik güç kazanmada o güne kadar ki çalışmaların en başarılı sonucu olarak görülebilir. 19. yy boyunca Avrupa'nın birçok ülkesinde yer alan reformlar ve kültürel gelişmeler, sosyo-ekonomik sistemi derinden etkilemiş ve bu büyük ta-

(*) A. Ü. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Araştırma Görevlisi.

rihi olayı hazırlamıştı. Bu yeni kapitalist sosyal yapı modern üretim ilişkilerine dayanıyordu. Bu ekonomik yöntemle, Balkanlarda da küçük bir burjuvazi olmuştu. Yunanistan'da ve ülke dışına dağılmış Yunanlılarda, jeopolitik ve kültürel nedenlerle daha az düzeyde olmakla birlikte 18. yy'da kapitalist bir üretim biçimi ortaya çıkmıştı.

Fransız devriminden önce görülen, Aydınlanma doktrinleri, 1770'lerden sonra, Yunanistan'da da ortaya çıkmaya başlamış, Yunan, kara ve deniz ticareti'nin güçlenmesine ve Yunanistan'la birlikte Balkanlarda da birçok küçük üretim merkezlerinin açılmasında etkili olmuştur. Fransız Devrimi'nin ardından sosyal bir hareketlilik başlamış ve Aydınlanma dönemi'nin kapsamında da değişiklik olmuştur. Balkanlar ve daha çok Yunanistan'da küçük Burjuvazinin gelişmesine yol açmıştır. Eski döneme oranla bir çok yeni okul açılmıştı. Bu okullarda, geçmiş yıllardaki uygulamanın tersine doğa bilimleri öğretilmekte aynı zamanda klasik ve dini bilgilerin öğretilmesi buna paralel olarak sınırlandırmaktaydı. Bu öğretim biçimi rahipler sınıfı tarafından tepkiyle karşılandı. Fransız İhtilali'nin temel ilkeleri "*Hürriyet*", "*Eşitlik*", "*Kardeşlik*" resmen yasaklanırken, matematik öğrenimiyle, diğer doğa bilimlerinin öğrenimide benzer olarak engellendi. Sürpriz olmayan bu tepki, zaman içinde güçlenmekle birlikte Burjuva sınıfının koruyuculuğu altında, yeni ideoloji, geniş halk kitleleri arasında yavaş yavaş da olsa taraftar bulmakla birlikte etkisi sınırlıydı.

18. yy sonlarında Osmanlı-Rus çatışması ve Balkanların sosyal ve ekonomik gelişmesi için önemli ünlü Küçük Kaynarca anlaşması ve aynı sıralarda olan 1776 Amerikan Bağımsızlık savaşı sırasında yayınlanan "*Vatandaşlık Hakları Bildirgesi*" Yunan Milliyetçiliği'nin doğusunda etkili olmuştur. Bu gelişmeyi izleyen Fransız Devrimi, Balkanlar'da kültürel gelişmeyi daha derinden etkilemiştir. Çok iyi bilinen ve Fransız Devrimcilerine de ideolojik temel olan "*İnsan ve Vatandaş Hakları Bildirgesi*" Balkan haklarının ulusal kurtuluş hareketlerinde özellikle de ulusal bilinçlerini yeni kazanmalar için itici bir güç olmuş ve yeni yönelimlere yol açmıştır.

Önemli olan Yunan aydınlanmacılarının, Aydınlanma ve Fransız Devrimi doktrinlerini özümsemeleri ve kendi halklarına kabul ettirmelerindeki rolüdür. 18. yy'ın ilk yarısında Avrupa'da kapitalizm'in neden olduğu sosyal ve ekonomik gelişmelerin etkisi ile modern Yunan aydınlarının ortaya çıkmasıdır. Bunlar din adamı olmadıkları halde dini elbiseler giyiyorlardı ve bunlar Yunan milleti-

nin öğretmenleri olarak adlandırılıyordu. Bu kişiler dini kisve altında elde edilen haklardan yararlanarak çökmekte olan Osmanlı İmparatorluğu'nun merkezi yönetimi'nin baskısından uzak çalışmalarını kolaylıkla sürdürüyorlardı. Bu çalışmalar, Balkan ülkelerindeki eğitim ve öğretiminin yeni fikirlere göre, yapılmasında da etkili oldu. Daha öncede belirtildiği gibi, doğa bilimlerinin yanı sıra Batı Avrupa Aydınları tarafından ortaya atılan, yeni felsefî görüşlerinde gelişmesine yardımcı oldular. Yine Yunan okullarında olan skolastik eğitime karşılık, İngiliz kökenli yeni bir eğitim sistemi olan, karşılıklı etkileşme yöntemi de uygulanmaya kondu. Bu arada gelişen yeni ideolojiye karşı, dini kuruluşların ve yerel sosyal kurumların tepkisine rağmen etkili bir Yunan Aydın grubu oluştu ve burjuva sınıfı içinde yerini aldı. Büyük toprak sahipleri tarafından temsil edilen etnik sınıf, yüzyıllardan beri sürüp gelen dinin, cahil kesim üzerindeki egemenliği'nin azaldığını sezebiliyorlardı. Bu sınıf yeni kitlelerin aydınlanmasına karşıydı. Özgürlüğün anlamı, Fransız Devrimcilerinin belirttikleri gibi "Şeytanın işi" olarak karakterize ediliyordu. Bu görüşü savunan II. Petrik Greguvar'a atfedilen eser 1798'de basılmış ve Güney Balkanlarda dağıtılmıştı. Buna benzer diğer gelişmeler, Fransız Devriminin ve Aydınlanma Dönemi'nin önemini az da olsa azaltmamakla beraber, Yunan aydınları üzerinde bazı olumsuz etkileri görülmekteydi. Öte yandan birçok aydın soruşturmaya zorlanıyordu. Örneğin; Osmanlı Dönemi'nde bir kültür merkezi olan, İyonya da bir lise öğretmeni olan **Methodios Antrakitis** daha önce İspanya örneğinde görüldüğü gibi, kitaplarını yakmak zorunda kalmıştı. Aynı zamanda diğer bir Yunan eğitimcisi olan **Kavmar**'a göre matematik öğrenimi dinsizliğin gelişmesine yol açıyordu.

Buna rağmen, birçok baskılara karşın Yunan Aydınlarının bu bilinçlendirme çabaları sonuçsuz kalmadı. "**Dimetiki**" adı verilen, halk dilinin oluşmasında, diğerlerine oranla bunların büyük etkileri oldu. Bu konuda **Katartzi-Photiadi** ve **Rhiqas Phezaior'u** sayabiliriz. Bu sonuncu kişi bir keresinde aklının yalnız hürriyeti ve dil konusunu algıladığını belirtmişti ki, bu konular genellikle halkı bölmekteydi. Aynı zamanda onların Hellen eğitim sistemini modernleştirme çabaları Yunan milliteçiliğini ve kendi kendini yönetme fikrinin gelişmesini kuvvetlendirmişti. Bunu yaparken gelecekteki Ulusal Bağımsızlık savaşı için halkın hazırlanmasında etkili oldu. Fransız İhtilali'nin prensiplerinin Yunanlılar arasında yayılmasına da yol açıyorlardı. Bu çabaları Paris gazetelerine de yansımıştı.

Gazete de Paris'in 18.12.1797 tarihli sayısında "Yeni ideoloji, Yunan Aydınlarını, özgürlük, eşitlik konusunda o kadar etkilenmişti ki, büyük bir heyecana kapılmışlardı" denilmekteydi. Fransız İhtilali'nin etkileri bütün Balkan ülkelerinde görülürken, yönetsel düzenlemeler yapmakta olan Osmanlı yöneticileri üzerinde de iz bırakmıştı. Dikkate değer ki, sorunlarla dolu Napolyon döneminde bütün Avrupa ile Fransa savaşırken, Osmanlılarla devamlı olmakla birlikte iyi ilişkiler içindeydiler. Yine hatırlanmalıdır ki, Osmanlı Padişahı da bu devrimden etkilenmekteydi. Merkezi idarenin güçlendirilmesi, reformlar yaparak İmparatorluğun çöküşünü engelleme çabasıydı. Bunun en iyi örneği, III. Selim'di. III. Selim, Sırbistan'daki bir Yeniçeri ayaklanmasını bahane ederek, Fransa İmparatoru ile ilişki kurmuş bu tehlikeli ve modası geçmiş ocağı kaldırmaya çalışmıştı. III. Selim'in 1807'de tahttan indirilmesi, çabalarının sonuçsuz kalmasına yol açmakla birlikte giriştiği reformlar, devletin modernleşmesinde etkili olmuş ve Hristiyan teba üzerinde de olumlu etkileri olan Tanzimat döneminin başlangıcını oluşturmuştur.

Napolyon döneminde Fransız devrimci ideoloji'sinin etkinlik kazanması ve politik sosyal değişmelere yol açması, Balkanlar üzerinde silinmez etkiler bıraktı. Fransızlar 7 Yunan adalarını işgal ederlerken oluşturdukları birliklerde birçok Balkanlı, çoğu Yunan ve Sırp görev aldı. Onların oluşturduğu tabur lağv edilince ülkelerine geri döndüler. Mevcut sosyal düzene taban tabana zıt olan ilerici doktrinin gönülsüz misyonerleri oldular. Öte yandan, Batı Avrupa Üniversitelerinde öğrenim gören Sırp, Yunan, Romen ve diğer Balkanlı öğrencilerin etkilerini de belirtmeliyiz. Bunlar Batı'da yer alan, politik ve sosyal reformların en ateşli tarafları olarak yurtlarına döndüler. Bir diğer hususta, yarı politik, çağdaş derneklerin etkileridir. Bunlardan biri bağımsız MACONRY'dir. Özgür düşüncenin ve Balkan Aydınlarının oluşmasına katkıda bulunmuştur. Fransız Devrimi'nin, Avrupa'da etkinliğini yitirmesinden çok sonra, bir çok Balkan ticaret merkezlerinde, Mason locaları ortaya çıktı.

Balkanlarda bu yerli ideolojinin dolaylı dolaşımının yanı sıra, aynı zamanda Balkan halklarıyla Fransızların, 1797-1798 ve 1807-1814 yılları arasında Ion adalarının işgali ve ayrıca kısa süreli de olsa hemen hemen aynı dönemlerde Dalmaçya sahillerinde kurulan bir kukla devleti de desteklemeleri sırasında ortaya çıkan Fransız varlığıyla olan direkt ilişkileri de sıralamalıyız. Diğer önemli bir hususta, yapılacak araştırmalara konu olabilecek, Yunanca konuşan

bölgenin ekonomik gelişmesinde Fransız Devrimi'nin etkisidir ki, bu gelişme 19. yy'ın başlarında özellikle deniz taşımacılığı sahasında ortaya çıkmıştı. İlk Yunan Başkanı olan **Iavmir Capodistrias**'in çağdaşı olan bir yazar, "Fransız Devrimi, Yunanlıların baskı altında olan ruhlarını yeniden kurlmalarına ve ticareti arttırmalarına katkıda bulundu. Bunlardan, Batı Avrupa'ya göç edenlerden bir kısmı bilgi toplamış, diğerleri ise servet edinmişlerdi. Bu birikimlerini idealleri için ülkelerine döndüklerinde kullanmışlardır." demiştir. Elbette 1789'dan sonra, Yunanistan'da eğitimin dramatik bir şekilde başarılı olması bir şans değildi. Yeni görüşleri benimseyen Yunan Burjuva sınıfının maddi desteği bunda etkiliydi. Hellenizm, ondan daha az derecede merkez ve Batı Avrupa'daki ülkelerindeki Balkan cemaatleri yarımada'da devrim ideolojisi'nin yayılmasında ek bir kanal oldular. Çünkü çeşitli ticaret evleri, kendi ülkeleriyle güçlü bir ekonomik bağ oluşturuyorlardı. 19. yy'ın başlarında, Napolyon savaşları, Doğu-Akdeniz'de Batı Avrupa ticaret filosu'nun zayıflamasına neden oldu. 1814'de Napolyon rejimi'nin düşmesine kadar, alternatif olarak kabul edilen savaşçı güçler, Avrupa sahillerinin ablukası sırasında ortaya çıkan ticaret filosuna sahip, Yunanistan tarafından dolduruldu. Tarım ürünlerine olan talebin artması Güney Balkanlardan deniz kıyısına, bu ürünlerin kolayca ulaştırılması ticareti artırdı ve kolaylaştırdı. Bunu üretimdeki gelişme izledi. 1821 öncesinde Yunanistan ekonomisi'nin yeniden oluşumu Fransız Devrimi'nin etkilerinin yanısıra, diğer önemli etkileride ortaya çıkardı. Bu gelişmeler, Yunan halkı arasında politik ve sosyal yeni öğelerin doğmasına heden oldu. Bunlardan **Adamantios Korais Feos Trios** 1821 öncesinin bir eğitimcisi olup, Paris'te yaşamış, Fransız Devriminden etkilenmiş, modern Yunanca'nın gelişmesinde eski klasik Yunan tarihiyle ilgili çalışmaların yapılmasında etkisi büyük olmuştur.

Bağımsızlık öncesi Yunan aydınlarının ihtilal'den etkilenmiş tipik ve etkili bir örneği de, Teselyalı **Rhigar Phezaior**'dur. İnsanların dine ve soya bağlı olmaksızın eşit haklara sahip olmaları gerektiğini savunmuştu. Balkan Konfederasyonuna bağlı, demokratik bir yapıyı tasarlayan ilk kişidir. Fransa'daki benzerlerinden esinlenerek hazırladığı Anayasa ve önerdiği marş, Fransız Devrimi dizelerinden çıkarılmıştı. Bütün Balkanları kapsıyacak çok uluslu, devrimci hareketleri organize etme planları, devrimci Fransa'nın politik gücü ve ideolojik yapısıyla bağdaşıyordu. Rhigar'ın propaganda bildirilerinin ve ilk Yunan gazetesi'nin Viyana'da aynı matbaa'da basılmaları bir raslantı değildir. Napolyon'la temasa geçmek için, sürekli ça-

ba göstermiştir, planlarına moral ve materyal yardımı sağlamak istemiş ama başarılı olamamıştı. Bununla beraber Fransa İmparatoru, doğuya yapacağı seferde onun planlarını dolaylı yoldan gözönüne alacak ve Güney Pelepones'de Yunanlılarla temas kurmaya çalışacaktı. Rhigar tarafından hazırlanan Anayasa, üst düzey Yunan rahipleri tarafından açıkça kınandı. Ortodoks inançlarına karşı anlaşılması zor görüşlerle dolu olduğu belirtildi.

Şüphesiz 1821 Yunan devrimini hazırlayan Pihiliki Etairia (Dostluk Derneği)'nin kurucuları son dönemlerle ortaya çıkan, Yunan Burjuvasına mensuptur. Bunların çoğu, Fransız Devrimin'den etkilenmişlerdi. Scanfar, Rhigar'ın planlarını biliyordu. Diğer liderler içinde serbest bir mason olan E.Xanthas (Ksantas), Yunan adalarında kaldığı süre içinde, Fransız görevlileriyle ilişkisi olmuştu. Yine Yanyalı A.Isakalof (Çakalof) yaşamının bir kısmını Paris'te öğrenci olarak geçirmişti. 1814'de Philiki Eteria'nın kurulduğunda Çarlık Rusya'sında, Fransız Devrimi'nin ideolojisi, ilerici Rus asilleri tarafından olumlu karşılandı. Bu etkilenmeden de 1825'de Dekolorist'lerin reform hareketleri patlak verdi.

Fransız Devrimi'nin, dolaylı ya da dolaysız etkisi Avrupa'nın birçok kısmında zorla kabul ettirilmişken, Yunan halkının büyük kısmı, umutla bu yeni sosyal gerçeği kabul etmişti. Buna nazaran 19. yy'ın başlarında ve 1815'de Avrupa kıtasında kutsal ittifak'ın zoruyla ortaya çıkan rejim, Balkanlarda insan hakları, özgürlük ve kardeşlik konularını işleyen sosyal fikirler ilk etkilerini göstermeye başladılar. Genel olarak, modern ve politik ve sosyal teorilerin oluşması, çağdaş edebiyatın doğuşu, yeni ekonomik anlayışı, yeni felsefi düşüncelerin yaygınlaşması, eğitim sistemi'nin gelişmesi ve bağımsızlık öncesi Yunanistan'daki sosyal yaşam biçimi, Fransız Devrimi'nin derin etkilerini taşımaktadır. Yunanistan bağımsızlık savaşı'nın önde gelen lideri Theodoras Kolokotzonis yerinde bir ifadeyle, bu büyük olayın insanların gözünü açtığı yorumunu yapmıştı. Yunan devrimi ve belli açılarda Fransız Devrimi, sosyo-ekonomik amaçları gerçekleştirmede başarısız oldu. Bu genellikle günümüzde de benimsenen bir görüştür.

Bunun en önemli sonucu şudur ki, sosyal adaletsizliğe son vermek için daha zor ve akıllı bir mücadeleye yol açmıştır. Bu sonsuz savaşa kaybedilecek hiçbir şey yoktur.